

konferentsiyey po obrazovaniyu lits s osobymi potrebnostiami: dustup i kachestvo [Declaration of Salamanka. Framework of action on the education of the persons with the special needs,

accepted by world conference on the education of the persons with the special needs: access and quality]. (2000). Kyiv [in Russian].

Л. Н. Корзун

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У статті обґрунтовано необхідність спеціальної підготовки студентів факультету дошкільної педагогіки до роботи в умовах інклюзивної освіти. Для визначення готовності студентів до роботи в інклюзивних освітніх установах вивчені емоційні компоненти уподобання студентами понять, що позначають різні категорії дітей з особливими потребами. Запропоновано деякі форми удосконалення навчального процесу, таких його складових, як організація аудиторних практичних занять та позааудиторна виховна робота. Запропоновані зміни дозволили студентам подолати бар'єр неприйняття дітей з психофізичними вадами та виявилися досить ефективними для формування емоційно позитивного ставлення до них.

Ключові слова: інклюзія, діти з особливими потребами, психофізичний дефект, колірні стимули.

L. M. Korhun

TRAINING THE STUDENTS OF THE DEPARTMENT OF PRE-SCHOOL PEDAGOGY FOR WORK UNDER THE INCLUSION CONDITIONS

Based on the use of the relations color test the attitude of future preschool teachers to children with special needs is shown. The concept of a "preschooler" created a positive effect on the almost all students and caused an emotional acceptance of the most testees. A color often associated with the definition of a "preschooler" is yellow. Also the students have demonstrated some relatively positive attitude to the concept of a "child with special needs". This concept is associated with the green color. In the reception of the definitions of an "abnormal child" and a "child with mental retardation" some negative attitude was prevailing. Associated color is gray. As a result of the methodology of general awareness of students regarding children with developmental disabilities its average level was dominating. After the introduction of pedagogical influence methods that contributed to the adoption of children with emotional and developmental disabilities, the awareness-raising measures and mastering skills of working with children who have special educational needs, there was established that the empathy level of experimental group students increased from an average to high level. The level of adoption of concepts that define different categories of children with developmental disabilities of the experimental group students also changed significantly. The attitude to such definitions as an "abnormal child" and a "child with mental retardation" became particularly clear. The general conversance of the experimental group students with respect to children with developmental disabilities changed from a mid-level to an adequate one. Using the methods developed in the experimental group of students allowed to form a positive attitude towards children who have psycho-physical defects. So, it can be argued that the work carried out by us, which was aimed at changing students' attitudes toward children with special needs, was quite effective.

Keywords: inclusion, children with special needs, psycho-physical defect, color stimuli.

Подано до редакції 08.09.14

УДК: 81-25

К. Л. Крутії

СУРЖИК ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ФЕНОМЕН В МОВЛЕННІСВОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА-БІЛІНГВА

У статті запропоновано аналіз мовного феномена, який з'являється в умовах російсько-українського білінгвізму. Запропоновано шляхи вирішення проблеми появи суржиків в дитячому мовленні.

Ключові слова: білінгвізм, суржик, феномен дитячого мовлення.

Постановка проблеми. Незаперечною реальією мовної ситуації в Україні впродовж декількох століть є наявність масової українсько-російської двомовності. Настільки тривалому співіснуванню на одній території двох мов сприяв ряд політичних, економічних, культурних та інших історичних і соціальних чинників. Мовна ситуація в Україні характеризується передусім наявністю неоднорідних культурно-мовних регіонів, що пояснюється тривалим періодом розрізненості етнічних українських земель і тривалою русифікацією їх значної частини. Найбільш неоднорідним за мовним складом є Центр України, де представлені носії як російської, так і української мов. У зв'язку з

цим у центральних районах взаємодія мов завжди проявлялася з більшою інтенсивністю, ніж в інших регіонах країни. Південно-східні області України є специфічними в мовному відношенні [7]. Одним із чинників, що визначають цю специфіку, можна вважати російсько-український і українсько-російський білінгвізм (першою в кожному випадку є рідна мова). Білінгвізм (двомовність) - це вільне володіння двома мовами одночасно. Двомовна людина здатна попере-мінно використовувати дві мови залежно від ситуації і від того, з ким вона спілкується. Незаперечним є факт, що білінгвів у світі більше, ніж монолінгвов,

майже 70% населення земної кулі у тій чи іншій мірі володіють двома або більше мовами.

Масовий білінгвізм - явище, принципово відмінне від індивідуальної двомовності. Білінгв як особистість є посередником між своєю і чужою культурами. Коли ж білінгвізм є масовим, або тотальним, він може розмивати фундамент національної культури, сприяти зникненню рідної мови. Такий білінгвізм, активуючи процеси змішування російської та української мовних норм на території України, є однією з причин інтерференції в мові білінгвів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із найцікавіших явищ, яке супроводжує білінгвізм, - інтерференція. За У. Вайнрайхом, “у результаті взаємодії, взаємовпливу структур і структурних елементів двох основних компонентів білінгвізму в процесі мовної діяльності білінгвів виникає міжмовна інтерференція” [1, с. 28]. Інша група дослідників розглядає міжмовну інтерференцію як відхилення від норм обох мов, які є в мовленні білінгвів у результаті того, що вони володіють більш ніж однією мовою, тобто в результаті контакту двох мов у свідомості мовця. Виникнення і ступінь прояву інтерференції рідної мови в мовленні білінгвів залежить від ряду як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників. У дослідженнях, присвячених міжмовній інтерференції, стверджується думка про те, що чим коротша етнічна дистанція (наприклад: українці і росіяни, білоруси і росіяни), тим довша істотними є семантичні відмінності між порівнюваними лексемами, і навпаки, чим більше етнічна дистанція, тим більш значимими є збіги [7]. Мовний контакт, що має місце під час взаємодії близькоспоріднених мов, неодмінно супроводжується інтерференційними процесами. Іншими словами, інтерференція сильніше і небезпечніше там, де мовці знаходяться в полоні зовнішньої схожості форм і значень, а це повною мірою відноситься до сфери функціонування української та російської мов. Російсько-українська інтерференція зачіпає всі мовні рівні (яруси).

Міжмовна інтерференція є неминучим результатом будь-якої двомовності, особливо ж вона актуальна для ситуації близькоспорідненої двомовності, що пояснюється рядом чинників. На думку В. Дронова, інтерференція близькоспоріднених мов є двостороннім процесом, тобто взаємовплив відбувається як у напрямку рідна → чужа мова, так і чужа → рідна [3]. Прийнято вважати, що завдяки взаємодії, мови взаємозбагачують одна одну, проте у випадку близькоспорідненої двомовності їх взаємодія найчастіше призводить до негативних наслідків, що виражається не просто в інтерференції, а, за визначенням лінгвіста В. Манакіна: «... у суперінтерференції, під якою розуміється неусвідомлене змішання в мовленні різних мовних систем». Це явище характерне для мовних ситуацій в Україні та в Білорусі [8]. В Україні це явище отримало назву “суржик”.

За концепцією “розхитаного коду”, яку запропонувала Л. Масенко, суржик формується шляхом стихійного засвоєння російської мови під час безпосередніх контактів з її носіями, а не шляхом поступового оволодіння другою мовою в процесі організованого навчання [9]. Успішним таке засвоєння другої мови

може бути тільки в дитячому віці, отже, суржик, на відміну від комунікативних різновидів, сформованих на ґрунті однієї мови, властива лексична і структурна неповнота, ущербність. Суржик є результатом хаотичного заповнення зруйнованих ланок структури української мови елементами поверхово засвоєної російської. З погляду дослідника, такі розмиті структури корелюють з розмитістю мовної свідомості носіїв українсько-російського гібриду, що, зокрема, підтверджують і труднощі мовної самоідентифікації, які властиві представникам суржикомовних середовищ різних регіонів України. Не можна не визнати, що суржик є реальним специфічним феноменом мовного життя сучасного українського суспільства.

Мета статті – з’ясувати специфічність суржика в мовленні дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зупинимось докладніше на зазначеному мовному явищі. Суржик (від назви суржик – “хліб із борошна суміші різних видів зерна, наприклад, пшениці та жита”) - недостатньо вивчене мовне явище, що охоплює елементи української мови в поєднанні з російською, поширене на частині території України, а також в сусідніх з нею областях Росії та Молдови. Численні варіанти суржика вивчаються і класифікуються лінгвістами. Для характеристики мови населення України в мовознавстві є ряд найменувань: україномовні, російськомовні, українофони, русофони, суржикомовні тощо. Суржик є лінгвальною дійсністю українського суспільства, і цей факт не викликає сумніву [6, с. 101]. М. Флаєр стверджує, що: “... серйозну небезпеку для мови становить [...] “суржик”. Суржи́ком називають мовну суміш, яка часто є об’єктом для глузування [...] його відносять до ненормативної лексики, неприпустимої у спілкуванні, однак чуємо російсько-українську мішанину щодня [...] Використання суржика виправдане тільки з певною стилістичною метою [...] Суржикомовній людині позбавитися російського мовного елемента дуже важко” [15, с. 219-220]. Ю. Саплін зауважує, що не всі форми “змішаної” української мови засуджуються (скажімо, “львівська гвара” - суміш українських, польських, німецьких та єврейських (їдиш) елементів - вважається природним елементом українського культурного ландшафту [11]. До речі, є навіть така приказка: “Львівська «Гвара» — це такий собі балак на львівський смак” (наприклад, “мармуляда” – “джем”, “карменадлі” – “відбивна” тощо).

Отже, у сучасній лінгвістиці існує значна кількість визначень зазначеного мовного феномена як наукового, так і ненаукового характеру. До останньої категорії визначень належать такі оцінні характеристики суржика: гримуча суміш, хохлятський діалект, покалічена мова жителів українських сіл, імперський діалект, українсько-російський гібрид, мовна хвороба, прояв національної шизофренії, свідомство духовно-інтелектуальної ущербності, вищий ступінь духовного плебейства тощо [7]. Подібні негативно-оцінні дефініції суржика не мають жодного наукового інтєресу, але їх наявність яскраво демонструє ставлення до цього явища в Україні. У вузькому розумінні термін “суржик” традиційно вживається для позначення української мови, схильної до впливу російської мови.

За даними Київського міжнародного інституту соціології, суржиком спілкується від 11 до 18% усього населення України (тобто 5,1-8,3 млн осіб). На мовному поєднанні російської та української мов спілкуються від 2,5% у Західній Україні, до максимального показника 21% в областях Лівобережної України; у південних і східних регіонах кількість носіїв суржику значно перевищує частку україномовного населення (на Півдні говорять суржиком 12,4%, українською - 5,2%, на Сході України використовують суржик 9,6%, а українською - 3,7%). За даними всеукраїнського дослідження, яке проводилось у 1998 році центром соціологічних досліджень Києво-Могилянської академії, суржиком відповідали 15-16% респондентів [16]. “І це не просто багато, це загроза національній безпеці”, - вважає президент Української асоціації викладачів російської мови і літератури (УАПРЯЛ), професор Людмила Кудрявцева. “Людина, яка не володіє ні російською, ні українською мовами не зробить кар’єру, не досягне успіху в суспільному житті. І число їх в Україні примножується” [5]. Л.Корнева підтримує таку думку: “На жаль, значна кількість людей в Україні є носіями суржику. Суржик становить мішанину російських та українських мовних одиниць. За образним висловлюванням Ю. Андруховича - це “кровозмісне дитя білінгвізму” [4, с. 256]. За даними Київського міжнародного інституту соціології, для 34% тих, хто здобував освіту за радянських часів, рідною мовою є українська. А от серед тих, хто навчається в роки незалежності, українська рідна тільки для 22%.

Ненормовані запозичення з української мови в російське усне та письмове мовлення, і навпаки, є більш помітними з часом, проте суржик, як лінгвістичний феномен, усе ще залишається об’єктом дослідження українців. Деякі лінгвісти вважають його формою українського просторіччя [12]. Так, В. Труб, зокрема, обумовлює: “... суржик є “третьою мовою”. Функціонально він співвідноситься з українським просторіччям. За нормальних обставин українське просторіччя має бути однією з підсистем української мови ..., однак суржик не є такою підсистемою, оскільки до його складу входять елементи, які не можуть бути зареєстровані в жодному нормативному словнику української мови” [14]. На думку Д. Дроздовського, суржик є субкодом, перехідним між українською та російською мовами, “...що корелює з опозицією нормативне, серйозне / ненормативне, смішне, у свідомості тієї частини аудиторії, насамперед підліткової, яка некритично сприймає телевізійні картини, викликає стійку асоціацію суржику з українською мовою взагалі як мовою “не правильною” порівняно з “правильною” російською” [2].

Ю. Саплін пропонує також характеристику суржика як категорія “мовних перемикачів”. Суржик у цьому випадку можна розглядати як контрольоване або неконтрольоване перемикачання кодів білінгвальної ситуації, що здійснюється як у межах мовленнєвого акту в цілому, так і в межах структурних елементів дискурсу – слова, словосполучення, пропозиції, причому, хоча б один із кодів піддався інтерферентним впливам іншого (можлива і двостороння інтерференція). Дослідник переконаний, що цей варіант об’єднає і випадки “стихийного суржику” (коли його викорис-

товує власне носій суржику – “суржикомовний”), і випадки “штучного суржику” (коли він використовується носіями інших форм існування мов-компонентів білінгвізму – літературної мови, діалекту) [11].

Суржик навряд чи можна вважати формою просторіччя, перш за все, тому, що він присутній, на жаль, у мовленні не тільки людей з недостатнім (низьким) рівнем освіти, але й у мовленні педагогів. Суржик є результатом хаотичного заповнення зруйнованих ланок структури української мови (у свідомості мовця) елементами російської мови. Це стосується тих, для кого рідна мова - українська. У носіїв російської мови - зворотна ситуація. Те, що це явище має не тільки лінгвістичну, а й психологічну природу, підтверджують результати опитувань носіїв “суржику” у різних регіонах України. Ті, хто говорить суржиком у Києві, ідентифікують своє мовлення з українською мовою, в Донецькій же області інформанти, які спілкуються суржиком, ототожнюють його з російською мовою [12]. Ці дані підкреслюють той факт, що поява суржика обумовлена “накладенням” у мовленні білінгвів норм рідної мови на норми іншої. Так, діти старшого дошкільного віку, для яких рідна мова українська, вимовляють слова з російським акцентом (фонетичний рівень): [халова] – [голова], [наха] – [нога]; російським словам приписуються невластиві їм значення, з дитинства засвоєні мовцем як значення подібних за звучанням і написанням українських слів (лексичний рівень): ківрик (коврик – рос.) – килимок, огурок – огірок, лідочка (лодочка – рос.) – човник; російські слова отримують у мовленні білінгва відмінкові закінчення, які є нормою в російській (морфологічний рівень): п’ять огурков – п’ять огірків. Зазначимо, що мовець дитина-білінгв не усвідомлює, що говорить суржиком, їй здається, що вона говорить російською (якщо її рідна мова - українська). Саме некритичне, необ’єктивне сприйняття власного мовлення дошкільником-білінгвом ускладнює викорінення інтерференційних явищ і викликаних ними помилок.

Для фонетичної інтерференції характерно те, що старші дошкільники, відзначаючи помилки в мовленні одноліток, не помічають власних, що призводить до їх закріплення. Інтерферемами на лексичному рівні часто є прості запозичення з рідної мови, що значною мірою визначається бідним лексиконом конкретного білінгва: стулец, стуло (замість російського “стул”), матросить дощ (замість “моросит дождь”), кіпьяток (замість “кипяток”), разбуваться (замість “разуться”) тощо. Інтерференція на морфологічному рівні в умовах українсько-російського білінгвізму, в якому перебуває дитина дошкільного віку, проявляється не так часто, як інтерференційні явища на фонетичному і лексичному рівнях. Однак порушення норм у мовленні дітей, які вивчають російську мову, є дуже стійкими і погано піддаються коригуванню.

Висновки. Аналіз результатів взаємодії української та російської мов дає можливість виявити певні загальні тенденції, такі як: тенденція до заміщення в мовленні дошкільників російських елементів українськими; тенденція до втрати специфічних російських форм, елементів і рис (на користь форм, елементів і рис, схожих з українськими аналогами і наявних у

російській мові); тенденція до контамінації, утворення гібридних форм; тенденція до нерозрізнення рівнозначних елементів російської та української мов. На нашу думку, важливо не тільки встановити конкретні види помилок і способи їх усунення в мовленні дітей і дорослих, а й виявити загальні закономірності прояву інтерференції під час контакту української та російської мов і запропонувати відповідні методичні рекомендації. Якщо *об'єктивними причинами посилення суржик* можна визначити особливості демографічного розвитку великих міст, прахунки державної мовної

політики, то зниження рівня вимог до культури мови і мовлення майбутніх фахівців і практикуючих педагогів, які працюють у зоні підвищеної комунікативної відповідальності (дошкільні заклади, школи, засоби масової інформації тощо), можна віднести до суб'єктивних причин, які найбільш легко усуваються. **Найбільш перспективними напрямками розробки** зазначеної проблеми є лінгвістичний аналіз мовного матеріалу, зібраного в ході спостережень за мовленням дітей-білінгвів, а також опис виявлених фактів українсько-російської інтерференції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие (Новое в лингвистике) / У. Вайнрайх. – М., 1972. – Вып. 6. Языковые контакты. – С. 25–60.
2. Дроздовський Д. Між мовою і язиком: колообіг одвічних проблем [Електронний ресурс] / Д. Дроздовський // Режим доступа : <http://slovoprosvity.org/2011/02/22>
3. Дронов В. В. «Суржик» как форма существования русско-украинского языка / В. В. Дронов, Ю. В. Ковалев // Вестник РУДН, сер. «Русский язык нефилологам. Теория и практика». – М. — 2006. – № 7. – С. 149–155.
4. Корнева Л. Переклад та його дидактичні можливості під час вивчення близькоспоріднених мов [Текст] / Л. М. Корнева // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. - Львів : Вид. ун-ту, 2009. - Вип. 4. - С. 256-265.
5. Кудрявцева Л. А. О новом русском просторечии и его месте в системе национального языка / Л. А. Кудрявцева // Русский язык, литература, культура в школе и вузе / ред. Л. А. Кудрявцева. – К., 2005. – № 1. – С. 42–47.
6. Курохтина Т. Н. Суржик в Интернете [Текст] / Т. Н. Курохтина // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. - 2009. - № 2. - С. 101-112.
7. Курохтина Т. Н. Межъязыковая интерференция в условиях близкородственного украинско - русского двуязычия: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.03 / ФГОУ ВПО «Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова». - М. : МГУ, 2010. - 23 с.
8. Манакин В. М. Конвергентные образования – проблема интерференции в условиях близкородственного двуязы-

чия / В. М. Манакин // Проблемы міжпредметних зв'язків в умовах білінгвізму. – Дрогобич, 1990. – С. 80–82.

9. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою та язиком [Текст] / Л. Т. Масенко. - К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. - 135 с.

10. Мельков А. Проблема двуязычия на Украине: историко-филологический аспект / А. Мельков // Политический класс. – Апрель, 2006. – № 4 (16). – С. 45–48.

11. Саплин Ю.Ю. Суржик как лингвокультурный перекресток / Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. — 2011. — № 2. — С.221–224.

12. Ставицька Л. Суржик: міф, мова, комунікація / Леся Ставицька, Володимир Труб // Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціологічні аспекти : зб. наук. пр. / за заг. ред. Л. Ставицької ; Ін-т укр. мови НАН України. Відділ соціолінгвістики. – К. : ПУЛЬСАРИ, 2007. – С. 31–120.

13. Стріха М. Суржик та літературна мова / М. Стріха // Нариси української популярної культури. – К., 1998. – С. 637–640.

14. Труб В. М. Явище «суржик» як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. М. Труб // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 46–58.

15. Флаер М. Суржик: правила утворення безладу / М. Флаер // Критика. - 2000. - Червень. - № 2. - С. 16-17.

16. Хмелько В. Є. Лінгво-етнічна структура України: регіональні особливості й тенденції змін за роки незалежності / В. Є. Хмелько. - Наукові записки [Текст]. Соціологічні науки. - К. : “КМ Академія”. – 2004. — №32. —С.3-15.

REFERENCES

1. Weinreich, U. (1972). Odnoyazichie i mnogoyazichie (Novoe v lingvistike). [Monolingualism and multilingualism (New in Linguistics)]. *Yazykovyye kontakty – Language contacts*, 6, 25-60. Moscow [in Russian].
2. Drozdovskiy, D. (2011). *Mizh movoiu i yazykom: koloobih odvichnykh problem [Between language and the tongue: the eternal cycle of problems]*. Retrieved from: <http://slovoprosvity.org/2011/02/22> [in Ukrainian].
3. Dronov, V., Kovalev V. (2006). "Surzhik" kak forma sushestvovaniya russko-ukrainskogo yazyka. ["Surzhik" as a form of existence of the Russian-Ukrainian language]. *Vestnik RUDL, ser. "Russkiy yazyk nefilologam. Teoriya i praktika" - Newsletter of Peoples' Friendship University, Ser. "Russian non-philologists. Theory and Practice"*, 7, 149-155. Moscow [in Russian].

4. Kornieva, L. (2009). Pereklad ta yoho dydaktychni mozhlyvosti pid chas vyvchennya blyzkospordniykh mov [Translation and its teaching facilities in the study of closely related languages]. *Teoriia i praktika vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi – Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*. (Issue 4), (pp. 256-265). Lviv: Vyd. un-tu [in Ukrainian].

5. Kudryavtseva, L.A. (2005). O novom ruskom prostorechii i ego meste v sisteme nacionalnogo yazyka. [A new Russian parlance, and in its place in the national language]. *Russkiy yazyk, lyteratura, kul'tura v shkole i vuze – Russian language, literature and culture at school and university*. (Issue 1), (pp. 42-47). Kiev [in Ukrainian].

6. Kurokhtina, T. N. (2009). Surzhik v Internetе. [Surzhik in the Internet]. *Vestnyk MGU. Seriya 9. Filologiya*.

– *Newsletter of MGU. Ser. 9. Philology*, 2, 101-112. Moscow [in Russian].

7. Kurohtina, T. N. (2010). Mezhyazykovaya interfe-rentsiya v usloviyakh blizkorodstvennogo ukrainsko-russkogo dvuyazychiya [Interlingual interference in a closely related Ukrainian - Russian bilingualism]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].

8. Manakin, V. M. (1990). Konvergentnie obrazovaniya – problema interfe-rentsii v usloviyakh blizkorodstvennogo dvuyazychiya [Convergent formations are a problem of interference in a closely related bilingualism]. *Problemy mizhpredmetnih zviyazkiv v umovakh bilingvizmu – Problems of intersubject bonds in terms of bilingualism*, 80-82. Drogo-bych [in Ukrainian].

9. Masenko, L. T. (2011). *Surzhik: mizh movoyu i yazikom [Surzhik: between language and the tongue]*. Kiev: Kyievo-Mogilianska akademiya [in Ukrainian].

10. Melkov, A. (2006). Problema dvuyazychiya na Ukrainy: istoriko-filolohicheskiy aspekt [The problem of bilingualism in Ukraine: historical and philological aspect]. *Polytycheskiy klass - Political class*, (Issue 4 (16)), (pp. 45-48). Moscow [in Russian].

11. Saplin, Yu. Yu. (2011). Surzhik kak lynchvokulturnyi perekriostok [Surzhik as linguistic cultural crossroad]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu*

– *Journal of Zaporizhzhya National University*. (Issue 2), (pp. 221-224). Zaporizhzhia [in Ukrainian].

12. Stavitska, L., Trub V. (2007) Surzhik: mif, mova, komunikatsiya [Surzhik: myth, language, communication] *Ukrainsko-rosiiska dvomovnist. Lihvosotsiologichniy aspekt*. – *Ukrainian-Russian bilingualism. Linguo-sotsiologichniy aspekt*. (pp. 31-120). Kiev: PULSARY [in Ukrainian].

13. Strikha, M. (1998). Surzhik ta literaturna mova [Surzhik and literary language]. *Narysy ukrayinskoj populyarnoi kultury – Essays of Ukrainian popular culture*. (pp. 637-640). Kyiv [in Ukrainian].

14. Trub, V. (2000). Yavyshche «surzhyku» yak forma prostorichchya v sytuatsiyi dvomovnosti [The phenomenon of "surzhik" as a form of vernacular situations in bilingualism]. *Movoznavstvo. – Movoznavstvo*, 1, 46-58. Kiev [in Ukrainian].

15. Flaier, M. (2000). Surzhik: pravila utvorenniya bezladu [Surzhik: rules of forming mess]. (Issue 2), (pp. 6 - 17). Kyiv [in Ukrainian].

16. Khmelko, V. (2004). Lihvo-etnichna struktura Ukrainy: rehionalni osoblyvosti y tendentsii zmin za roky nezalezhnosti [Linguistic and ethnic structure of Ukraine: regional characteristics and trends since independence]. *Naukovi zapysky. Sotsiologichni nauky – Scientific notes. Social science*, (Issue 32), (pp. 3-15). Kyiv [in Ukrainian].

К. Л. Крутий

СУРЖИК КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ-БИЛИНГВОВ

В статье предложен анализ языкового феномена, который появляется в условиях российско-украинского билингвизма. Предложены пути решения проблемы появления суржика в детском речи.

Ключевые слова: билингвизм, суржик, феномен детской речи.

К. L. Krutiy

SURZHYK AS A SPECIFIC PHENOMENON OF LINGUISTIC DEVELOPMENT OF BILINGUAL PRESCHOOLER

This article offers an analysis of linguistic phenomenon existing in the Russian-Ukrainian bilingualism, which is called "surzhik". The ways of solving of the surzhik problem in children's speech are discussed. Nowadays the linguistic situation in Ukraine for several last centuries is characterized by such a phenomenon as the Ukrainian-Russian bilingualism. Such long-term co-existence of two languages in the same area is caused by a number of political, economic, cultural and other historical and social factors. Current language situation in Ukraine is characterized primarily by the presence of non-homogeneous cultural and linguistic regions, due to a long period of fragmentation of ethnic Ukrainian lands and long-term "russification" of a substantial part of them. Bilingualism means simultaneous fluency in two languages. A bilingual person is capable of alternate use of two languages, depending on the situation and the person whom he communicates with. According to some researchers, there are more bilinguals than monolinguals in the world. It is known that about 70% of the world's population speaks two or more languages. Mass bilingualism is a phenomenon that is fundamentally different from individual bilingualism. When bilingualism becomes a part of the society it can explode the reputation and the foundations of national culture and the native language. This bilingualism, activating the processes of mixing the Russian and Ukrainian language norms in Ukraine is one of the reasons of problems in bilinguals' speech. The result of mixing the Russian and Ukrainian language norms is called "surzhik" and it is a specific Ukrainian linguistic phenomenon. Surzhik (from the name of surzhik - "bread made of the mix of different types of grains such as wheat and rye") is poorly studied language phenomenon; it contains elements of both the Ukrainian and Russian languages; it is widespread on the part of the territory of Ukraine, as well as in its neighboring areas of Russia and Moldova. Numerous variants of it are studied and classified by linguists. In the narrow meaning the term "surzhik" is a subject of the influence of the Russian language. According to some authors, surzhik can hardly be considered as a form of vernacular, primarily because it is present not only in the speech of people with inadequate education, but also in the speech of teachers, politicians and journalists. The emergence of "surzhik" is due to "overlay" of the rules of the native language on the rules of the second one in the speech of a bilingual. So, senior preschool age children, whose mother-tongue is Ukrainian, pronounce the words with a Russian accent (phonetic level); they ascribe wrong meanings to Russian words (lexical level); they use wrong case endings, for example, they use Ukrainian morphological rules when speaking Russian and vice versa (morphological level). A child does not realize that he/she speaks surzhik and thinks that he/she speaks Russian (if his/her mother-tongue is Ukrainian). It is non-objective perception of own speech

proves the fact that it is difficult to eradicate surzhyk. Phonetic interference is characterized by the fact that the older preschoolers note mistakes in the speech of their comrades, but do not notice their own errors and that leads to their adoption. Interference at the morphological level in the speech of preschool bilingual children is manifested not so often compared to the interference effects on the phonetic and lexical levels. The analysis of the results of interaction of the Ukrainian and Russian languages enables to reveal the following general trends in the speech of bilingual children: a tendency of substitution of Russian elements by Ukrainian ones; tendency of loss of specific Russian forms, elements and features (in favor of forms, elements and features that are similar to Ukrainian counterparts); tendency to contamination, the formation of hybrid forms; trend towards non-discrimination of equivalent elements of the Russian and Ukrainian languages and thus their parallelism.

Keywords: bilingualism, surzhyk, the phenomenon of children's speech.

Подано до редакції 08.09.14
